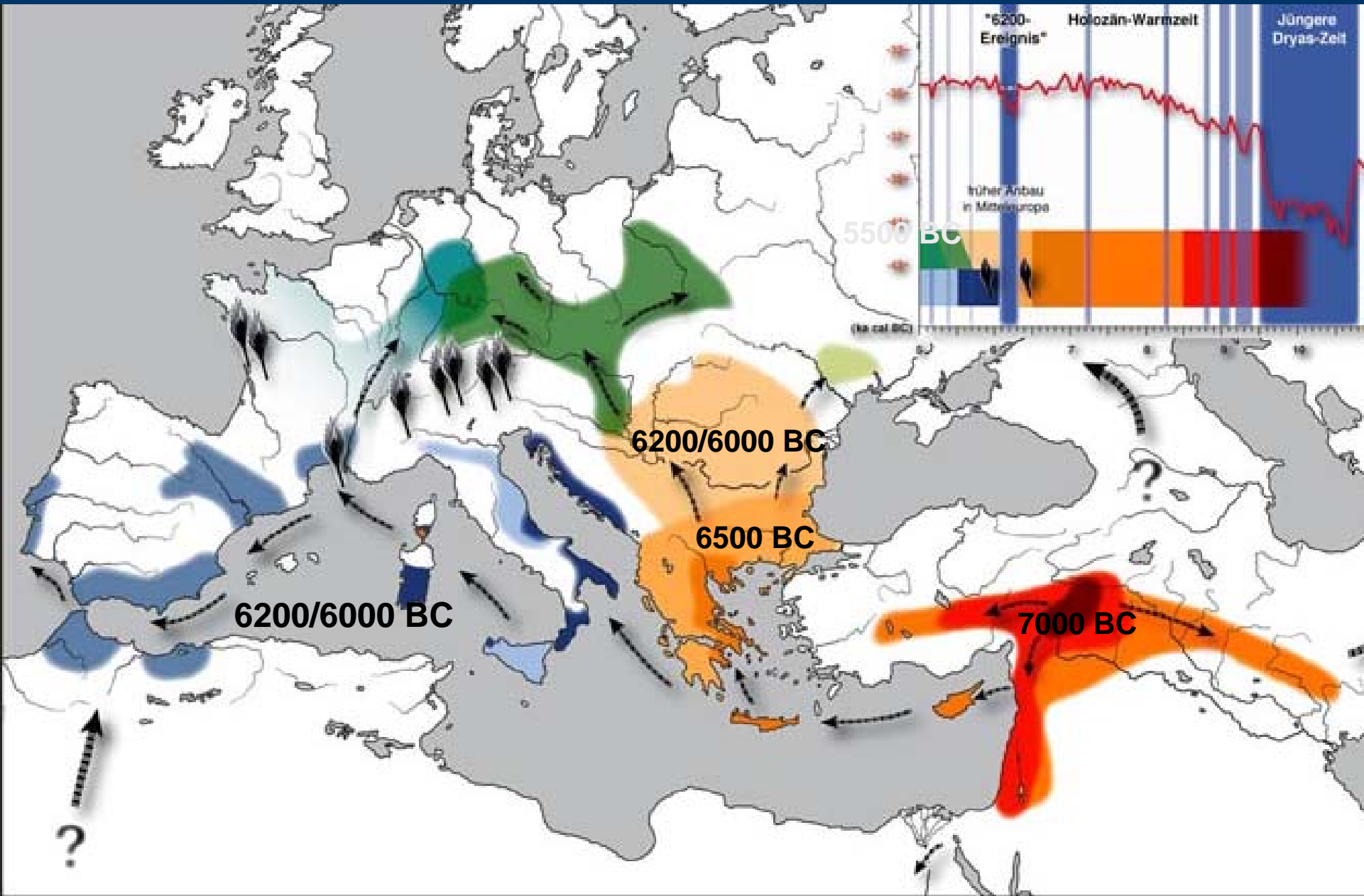

Evropa v mladší a pozdní době kamenné

Inna Mateiciucová

(III)

Časný neolit na Balkáně a v Z Středomoří

Neolit ve Středomoří a na Balkáně

5 hlavních fází

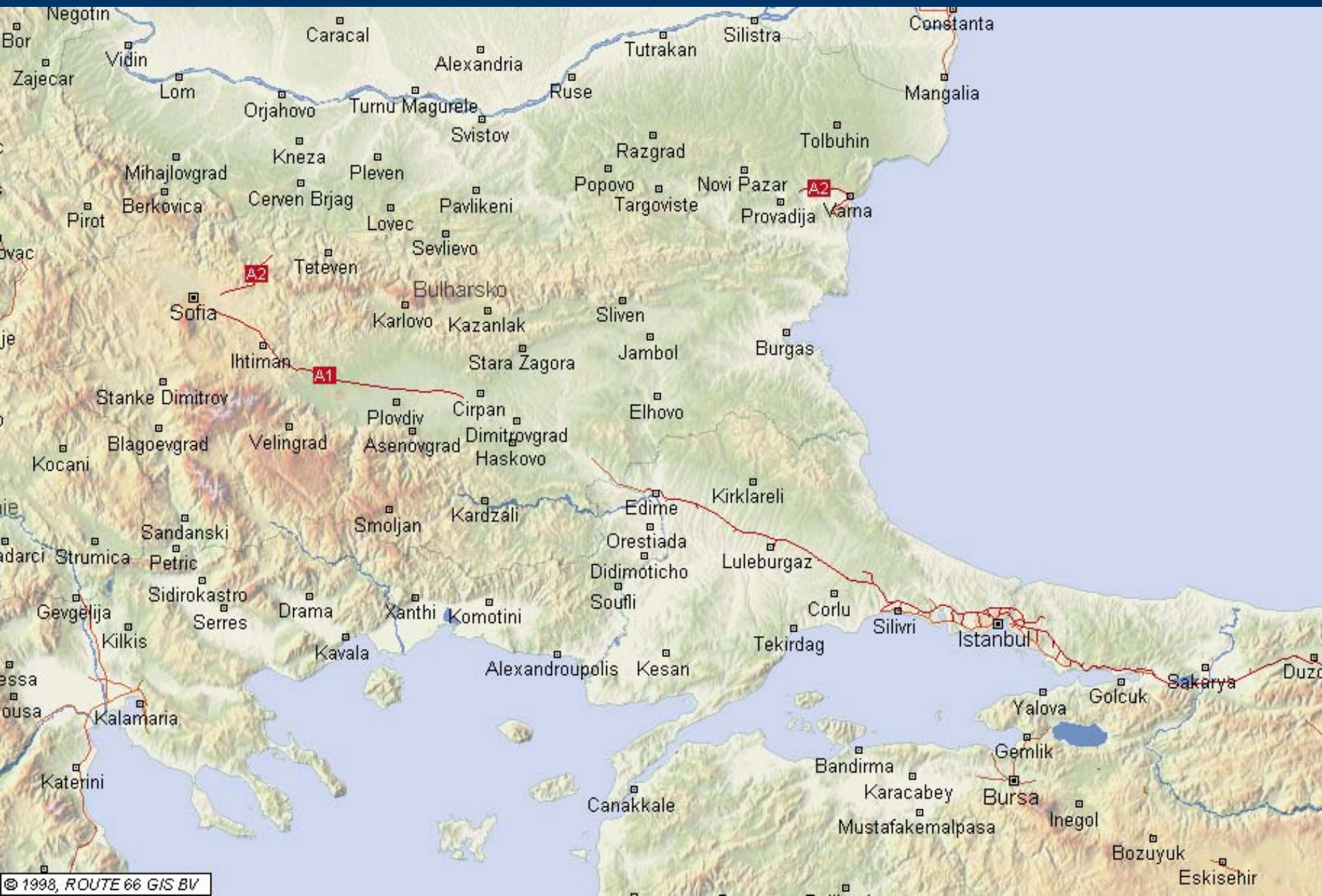
Neolit

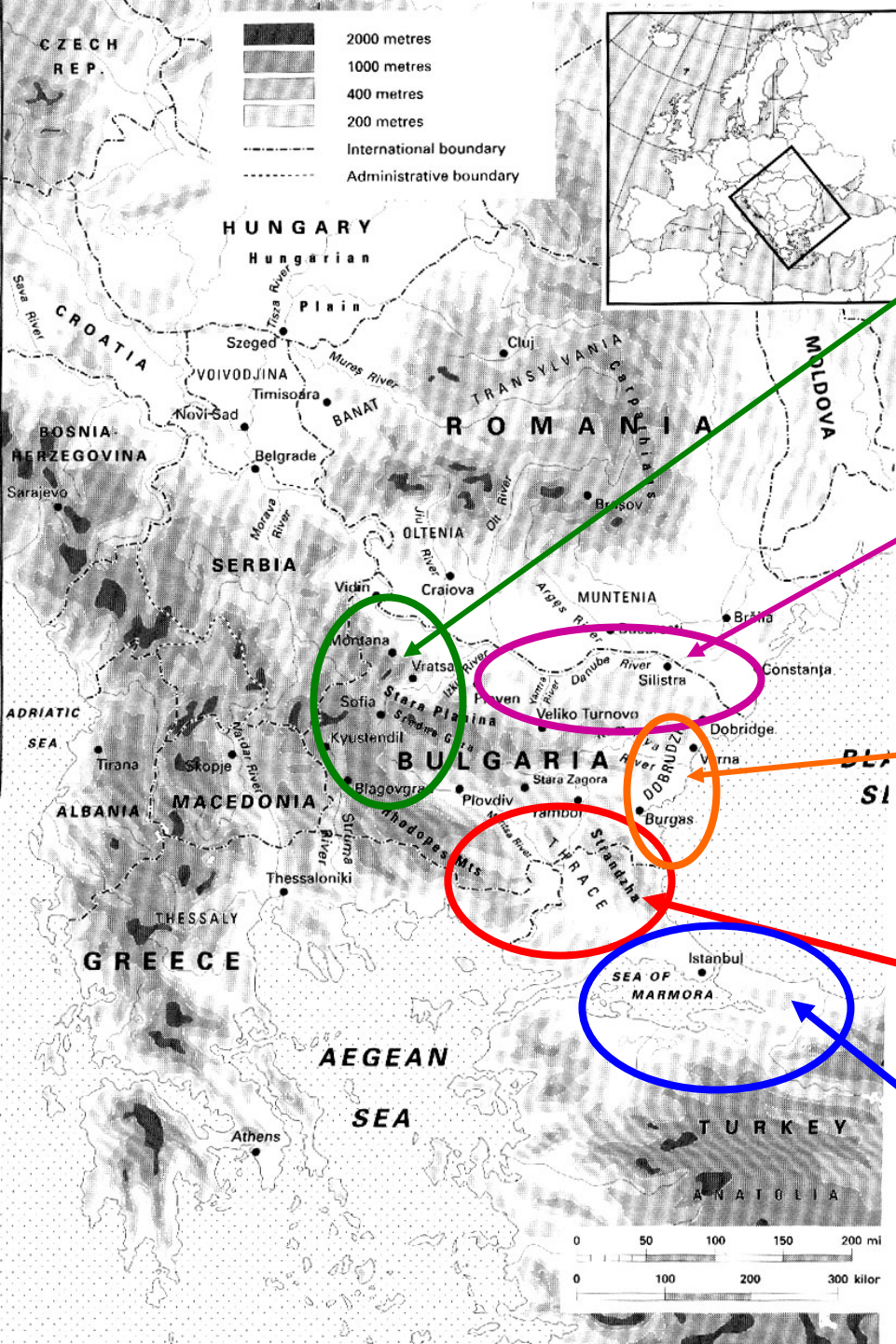
- **Předkeramický neolit - Aceramic Neolithic/Pre-pottery Neolithic (7000/6800-6500 BC)**
 - **Časný neolit – Early Neolithic (6500-5800/5700 BC)**
 - **Střední neolit - Middle Neolithic (5800/5700-5300 BC)**

Eneolit (chalkolit)

- **Pozdní neolit - Late Neolithic (5300-4500 BC)**
- **Konečný neolit – Final Neolithic (4500-3200 BC)**

Neolit Bulharska a SZ Anatólie

západní Bulharsko

severní a SV Bulharsko

**Dobrudža
a černomořské pobřeží**

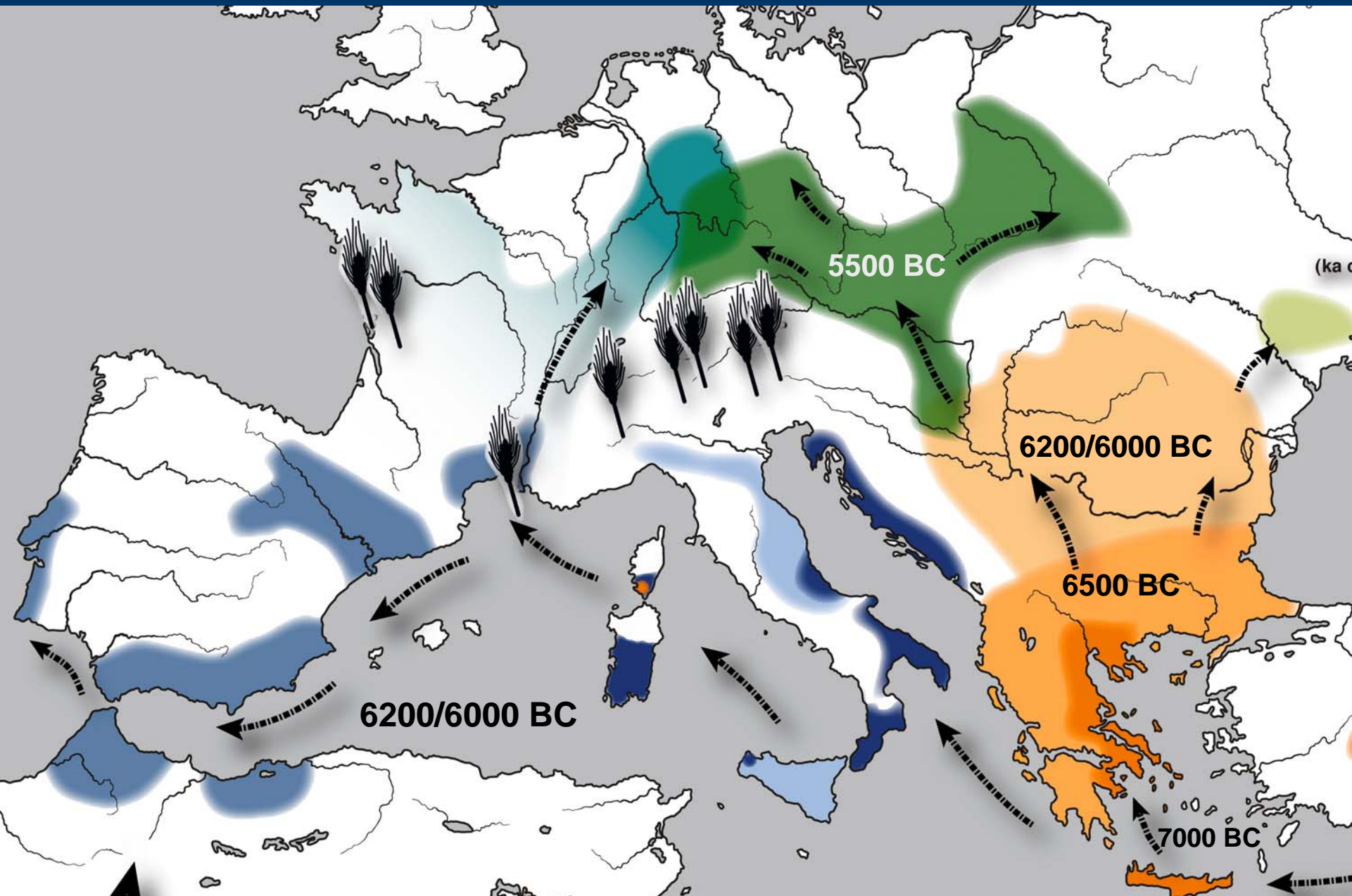
Trákie

**pobřeží Marmarského
moře
a SZ Anatólie**

zatopení pobřežních oblastí → chybí kontinuální osídlení

- **pozdní paleolit** - Temnata Dupka (cca 13 600 BP)
- **hiát** asi 4000 let
- výjimka - Pobiti Kameni – mezolit
- mezolit v SZ Anatólíi
- **časný neolit** - (6500 ?, 6200 – 5800 BC)
- Galabnik, Karanovo I

Časný neolit v Bulharsku

Časný neolit Bulharska

(6 200 – 5300 BC)

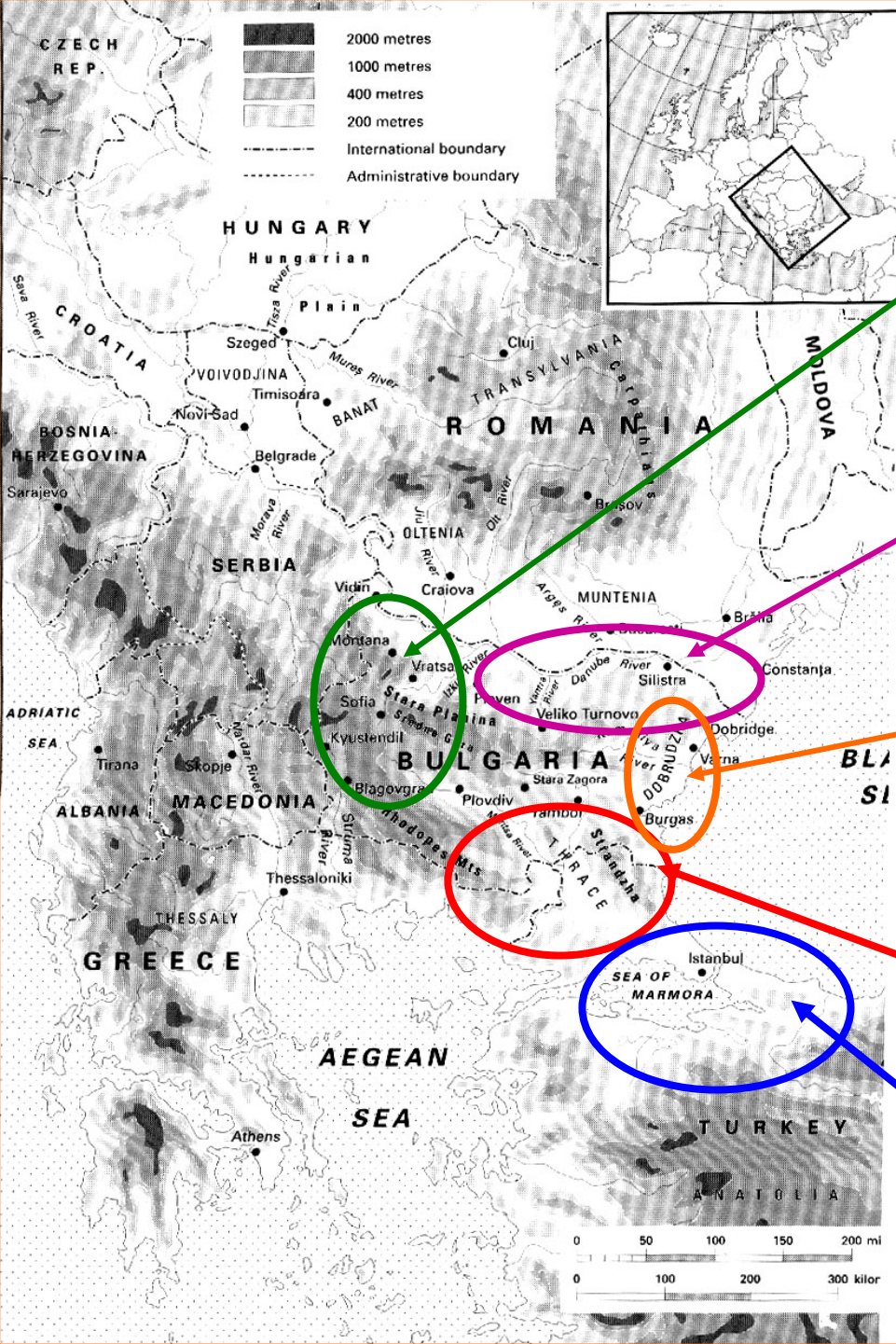
západní Bulharsko

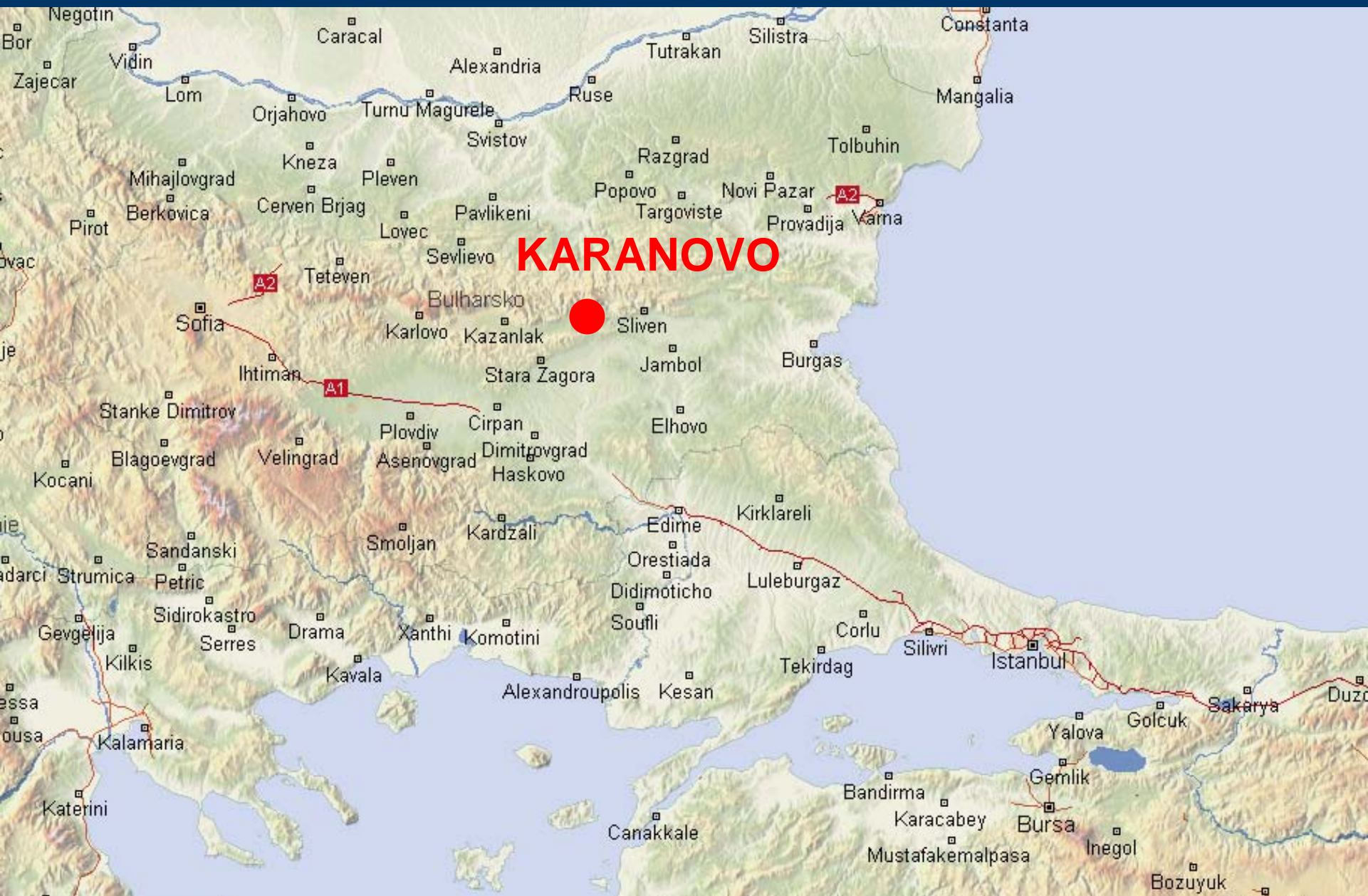
severní a SV Bulharsko

Dobrudža a černomořské pobřeží

Trácie

pobřeží Marmarského
moře
a SZ Anatólie

KARANOVO

tell Karanovo

- S Trácie, tell - 250x180 m, 12,40 m - mocné souvrství

tell Karanovo

- archeologický výzkum:

- 30. léta - první výzkumy
- 1947-1957 - V. Mikov, Georgi I. Georgiev
- 1984-1988 - Georgi I. Georgiev, Stefan Hiller
- 1988-1994 - Stefan Hiller, Vasil Nikolov

Tell Karanovo a jeho stratigrafická sekvence

Karanovo VII

Karanovo VI

Karanovo V

Karanovo IV

Karanovo III

Karanovo II

Karanovo I

tell Karanovo

- Stratigrafie: 7 vrstev – poslední je z doby bronzové
- **základ pro chronologii neolitu a eneolitu v Bulharsku**

- Karanovo I, II = časný neolit
- Karanovo III = střední neolit
- Karanovo IV = pozdní neolit
- Karanovo V = časný eneolit
- Karanovo VI = pozdní eneolit

- Karanovo VII = časná doba bronzová

Časný neolit (6500?, 6200-5500 BC)

- monochronní ker. fáze ? (S a SV Bulharsko) – není všeobecně přijímána

Starší fáze (6200-5800 BC)

- **Karanovo I** (Trácie)
- Čavdar-Kremikovci - tzv. **západo-bulharská malovaná keramika**
- kultura koprivecká (S a SV Bulharsko)

Mladší fáze (5800-5500 BC)

- **Karanovo II** (Trácie)
- Čavdar-Kremikovci - tzv. **západo-bulharská malovaná keramika**
- kultura Ovčarovo (S a SV Bulharsko)

Časný neolit Bulharska (6200-5500 BC)

Keramika

- tzv. monochronní stádium (S a SV Bulharsko)

starší fáze

- bílé malování na **červeném** povrchu
- tulipánovité poháry s nožkou
- **tmavé** malování na **červeném** povrchu (Z Bulharsko) → vliv kultury Starčevo

Karanovo I

Časný neolit Bulharska (6200-5500 BC)

Keramika

mladší fáze

- šedý až černý leštěný povrch, kanelování, vana na vysoké nožce (Karanovo II)
- tmavé malování na červeném povrchu (Z Bulharsko)

Karanovo II/III

časný neolit Bulharska

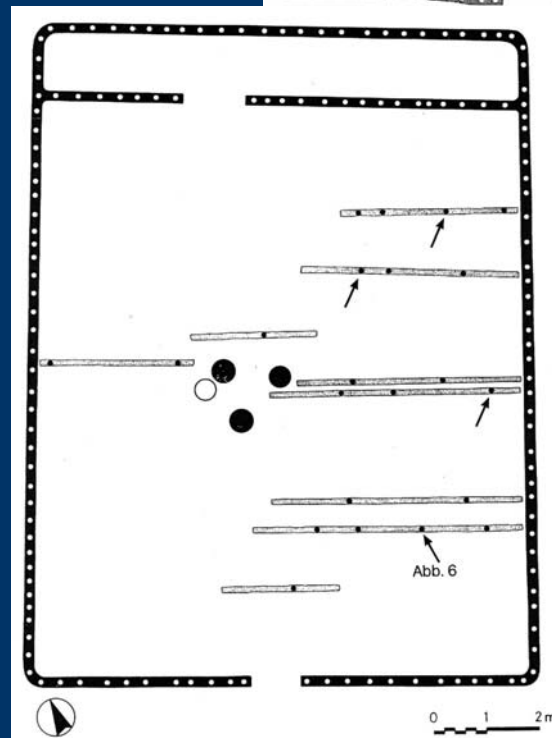
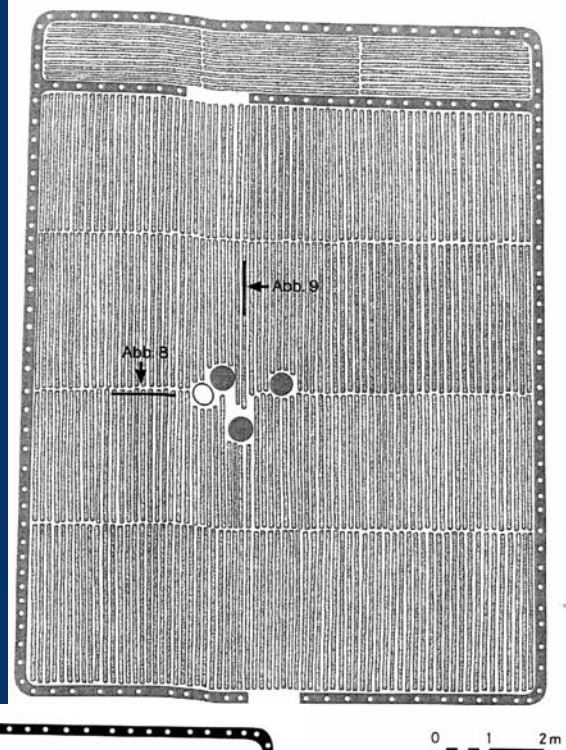
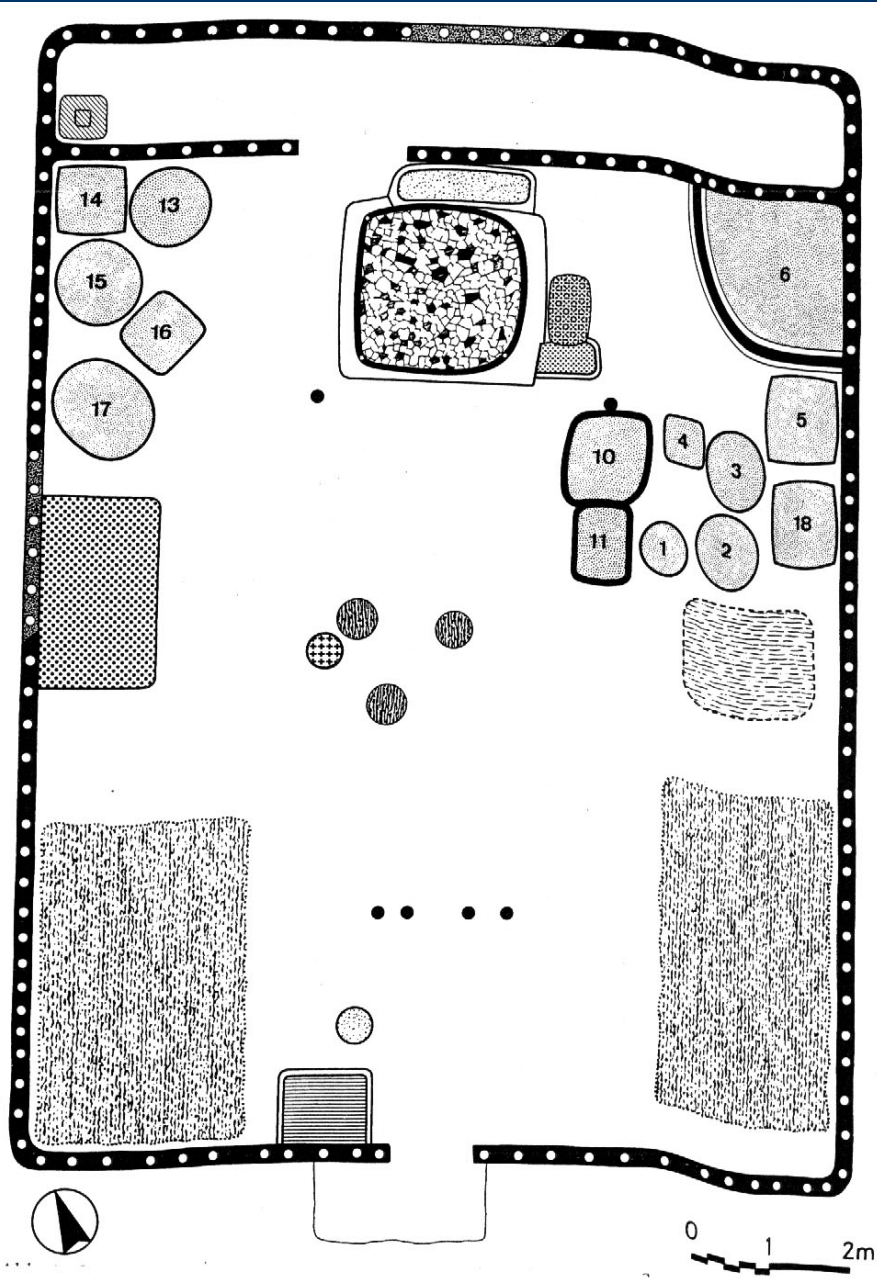
(6500?, 6200-5500 BC)

telly

- architektura: stavby pravoúhlého půdorysu dřevěné konstrukce, hliněná pec uvnitř (Karanovo, Sofia-Slatina)
- antropomorfní plastika v naturalistickém provedení
- kostěné lžíce
- srpy z rohovou rukojetí
- poměrně velké broušené sekerky

Sofia-Slatina

časný neolit Bulharska

(6500?, 6200-5500 BC)

pohřební ritus

Karanovo I, II

13 konstr. hrobů - děti a mladí jedinci, ve skrčené poloze bez výbavy

hrob ženy – 7 perel z mušlí a 2 kostěné jehlice

hrob lebek a dlouhých kostí většího počtu dětí **pod podlahou domu**

severní a SV Bulharsko

- v S a SV Bulharsku někteří badatelé uvažují o tzv. monochronním stádiu časného neolitu (Mehmet Ozdoğan a Vasil Nikolov)

x

- Marion Lichardus-Itten a Jan Lichardus existenci této fáze odmítají - je potřeba výzkumy na větší ploše, ne pouze drobné sondáže
- přijímán předpoklad, že nejčasnější neolit je současný s kulturou Karanovo I (rovněž nazývána **kultura koprivecká**)

nové nálezy z Džuljunici

- **mladší fáze = kultura Ovčarovo** - velmi podobná kultuře Karanovo II, rozdíl v architektuře (kultura Karanovo – nadzemní stavby x kultura Ovčarovo polozahloubené stavby)

DŽULJUNICA

časný neolit Bulharska

(6500?, 6200-5500 BC)

- Džuljunica (Dzhulyunitsa) – neolitické sídliště (6300 and 5700 BC)
- v roce 2004 - Nedko Elenski zde objevil **nejstarší neolitický pohřeb na Balkáně**
- - pohřeb 12-13-letého člověka (6300-6150 BC)

Časný neolit (6200-5500 BC)

JV Bulharska (Trákie)

kultura Karanovo I, II

- Lokality: Karanovo, Azmak, Kazanlak, Rakitovo, Kurdžali, Elešnica

Z Bulharsko

kultura Čavdar-Kremikovci – tzv. **západo-bulharská malovaná keramika**

- Lokality: Galabnik, Kremikovci, Gradešnica-Malo pole, Čavdar, Pernik, Slatina

S a SV Bulharsko

Starší fáze: kultura koprivecká

- Lokality: Poljanica, Orlovec, Koprivec

Mladší fáze: kultura Ovčarovo

- Lokality: Ovčarovo, Samovodene, Poljanica

Časný neolit

SZ Anatólie a pobřeží Marmarského moře

(6200-5500 BC)

- akeramická fáze ??? – není zatím doložena

dva typy sídlišť

sezónního charakteru

- - kolem V pobřeží Marmarského moře, specializace na lokální mořské a terestriální zdroje obživy

trvale osídlené osady

- lokality: Aşağı Pinar, Hoca Çeşme, Yarimburgaz, **Ilipinar**, Demirci Hüyük, Fikirtepe

Ilipinar

- Synchronizace:
- Ilipinar X-VII = Karanovo I
- Ilipinar VI-Va = Karanovo II
- Ilipinar Vb = Karanovo III

Ilipinar (6200-5500 cal.B.C.)

- První období (6200-5700 BC) = Ilipinar X-VII: domy stavěny ze dřeva a mazanice

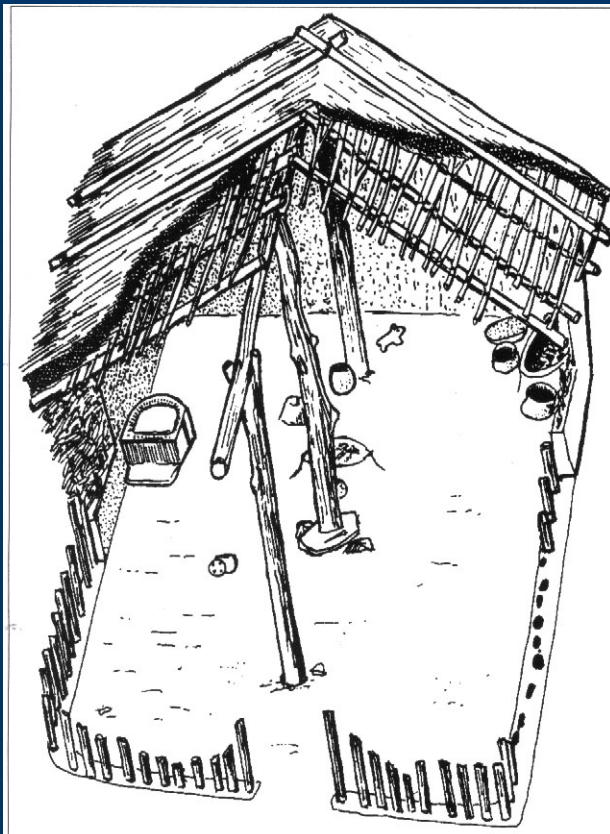

Fig. 3. Reconstruction of brunt house from phase X

Ilipinar X

Ilipinar IX-VII

První období (6200- 5700 BC)
Ilipinar X-VII = Karanovo I

Keramika:

- hrubá nemalovaná,
organické ostřivo
- **červené malování** na
světlém povrchu

Ilipinar X

Ilipinar X-IX

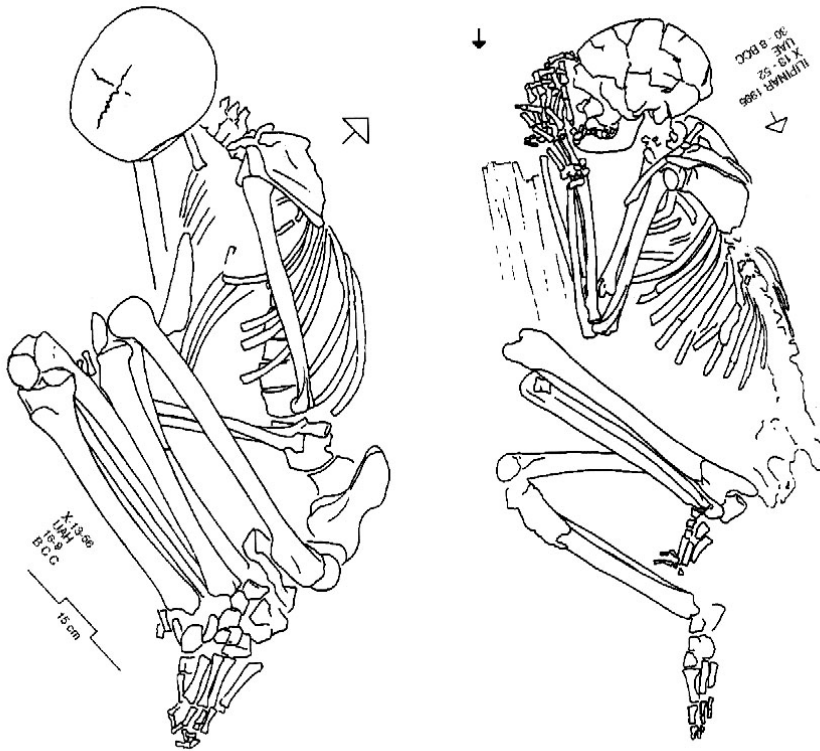
pohřební rítus

- pohřebiště 50 jedinců ve skrčené poloze, hlavně mladí jedinci a děti, v nezastavěné části osady

X

Anatólie

- pohřby necelých těl, někdy jen lebky, sekundární pohřby, pod podlahami domů

Ilipinar X

Ilipinar X

- pohřeb ženy
- polovina pohřbených žen – žlábek na vnitřní straně předních zubů (košíkářství nebo podobná činnost)

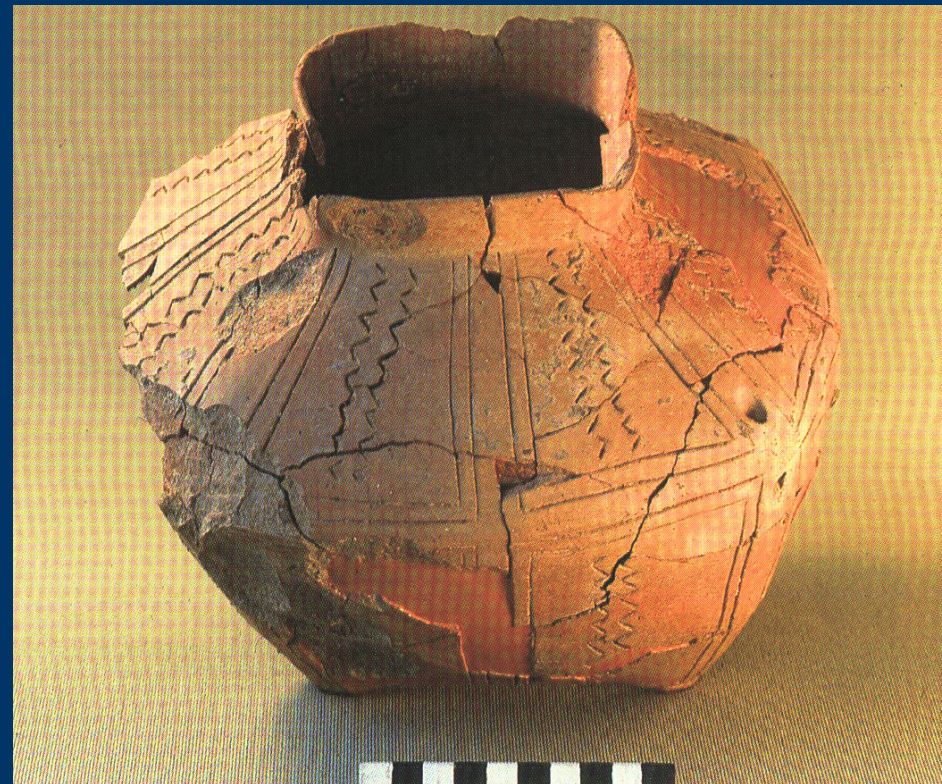

Ilipinar (6200-5500 BC)

- **Druhé období (5700 - 5600 BC)** = Ilipinar VI-Va (= Karanovo II): domy z nepálených cihel
- Keramika – rytá geometrická výzdoba

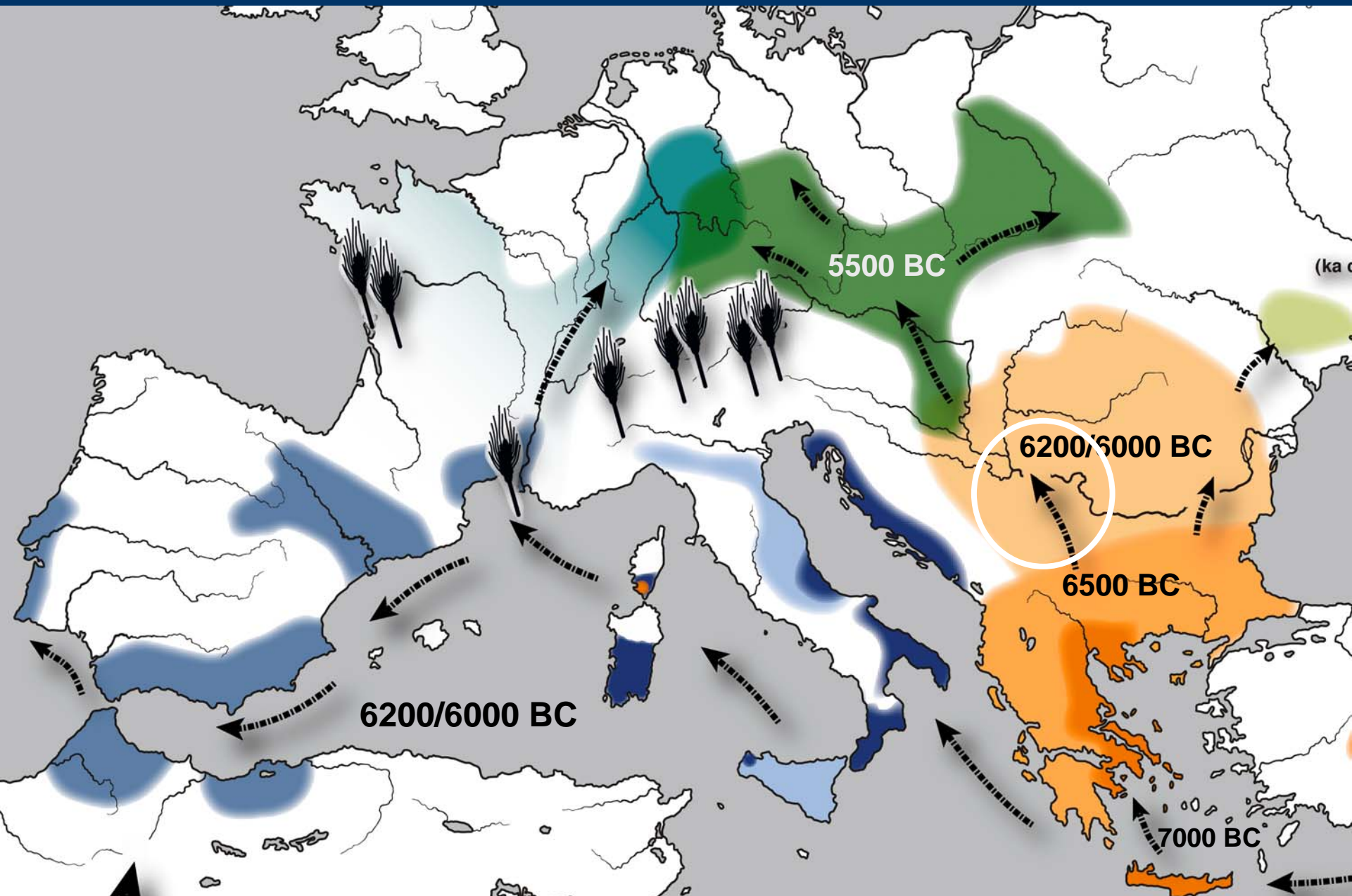

Ilipinar Va

Ilipinar Va

Časný neolit v býv. Jugoslávii

Neolit býv. Jugoslávie a Karpatské kotliny

Mezolit a časný neolit v prostoru Železných vrat

Železná vrata

- Časný mezolit (9500 – 7500 BC)
- Padina, Vlasac Lepenski Vir

Pozdní mezolit (7500 - 6300 BC)

- Padina, Vlasac, Schela Cladovei
- Schela Cladovei 7000 - 6600 BC
- Vlasac – od 6800 BC
- Padina – od 6500 BC

Železná vrata

přechodné obd./časný neolit (6500-5900 BC)

- Padina, Vlasac Lepenski Vir
- Padina – kolem **6500 BC** – **monochronní keramika** v mezolitickém kontextu domů trapezodního půdorysu – **analogie v Řecku!!**
- 6400 BC – oblast Železných vrat opuštěna? (chybí data C-14)
- hlavní časně neolitické osídlení – až **po 6200 BC**
- nejdéle v Lepenském Viru – opuštěn 5500 BC

Železná vrata

pozdní mezolit - časný neolit

(7500 – 5900 BC)

- Rozšíření: oblast Železných vrat: pravý břeh – Srbsko, levý břeh – Rumunsko
- Nejdůležitější lokality: Lepenski Vir, Padina, Vlasac, Hajdučka Vodenica, Schela Cladovei, Cuina Turcului
-
- Sídliště: na terasách Dunaje, částečně trvalá a trvalá sídliště
- Architektura: stavby trapézovitého půdorysu, uprostřed ohniště postavené z kamenných desek, v domech nálezy koster v natažené poloze

Železná vrata

pozdní mezolit - časný neolit

- Pohřební ritus: kostrový, v natažené poloze na zádech, milodary: rybí kosti a škeble – někdy provrtané, paroží, kosti zdobené rytím, hroty šípů
- Hospodářství: - specializace na rybolov (hlavně štika, kapr), vedle toho široké spektrum lovné zvěře, vodních ptáků,
-

Železná vrata

pozdní mezolit - časný neolit

- Keramika
- **6500 BC** - Padina – **monochronní keramika** v mezolitickém kontextu domů trapezodního půdorysu
- 6300 BC – Vlasac – keramika **Starčevo**
- Lepenski Vir – ker. Starčevo už od I. fáze (6100 cal. BC)

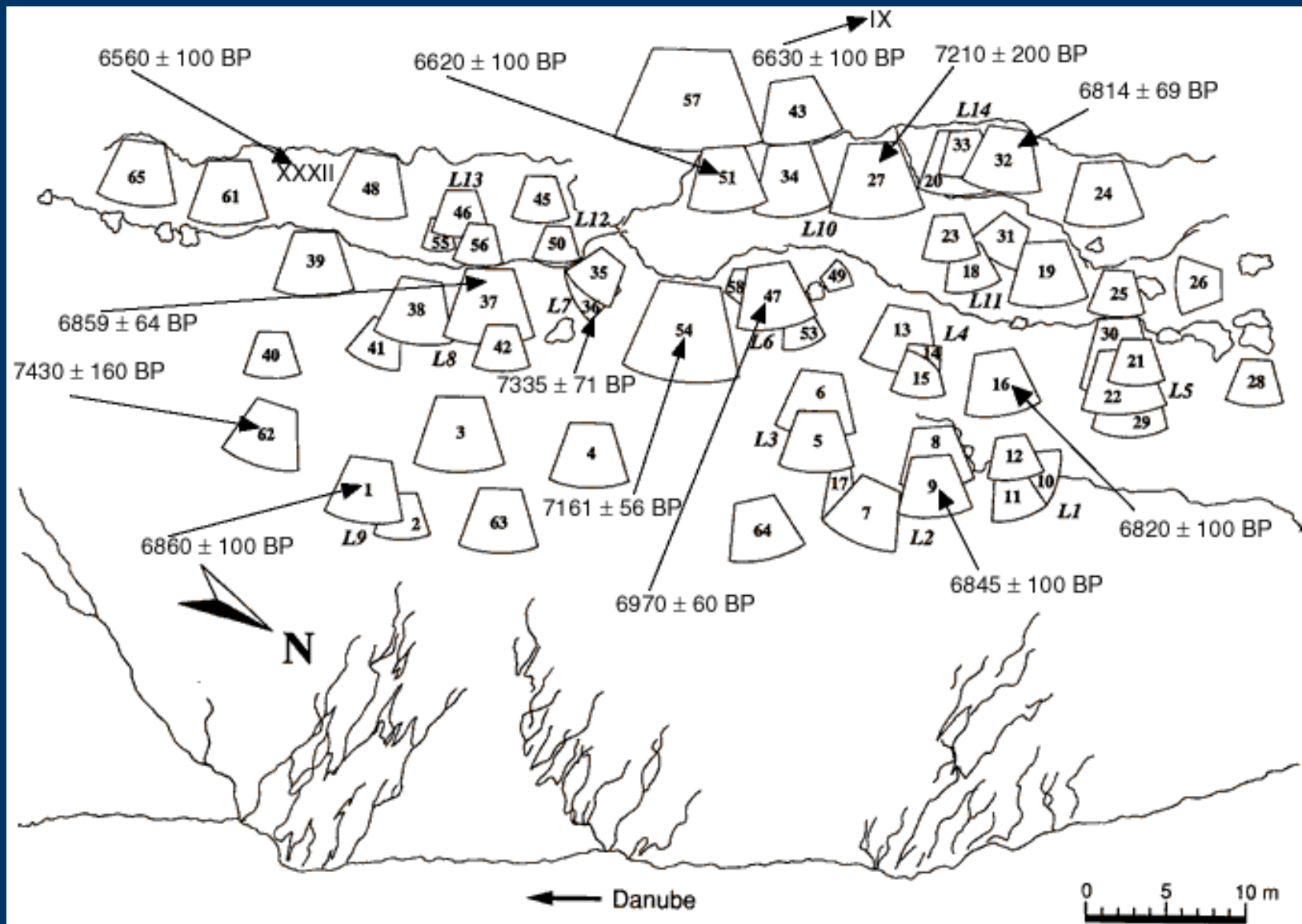
Lepenski Vir

- **časný mezolit - Proto-Lepenski Vir 1,2 (9400-7500 cal. BC)**
- **pozdní mezolit – neosídlen (7500-6300 cal. BC)**
- **přechodné období/časný neolit – Lepenski Vir I-II (6300-5900 cal. BC)**
- **střední neolit – Lepenski Vir III (5900-5500 cal. BC)**

přechodné období/časný neolit – **Lepenski Vir I-II** (6300-5900 cal. BC)

- asi 85 trapéz. půdorysů domů, uvnitř ohniště z kamenných desek, kolem ohniště zvláštní útvary z kamene ve tvaru písmene A
- dům (obytná část a část s oltářem), za ohništěm **kamenné plastiky valounů pískovce** - 16-62 cm, podlaha z vápence
- domy plánovitě rozestavěné, uprostřed prostranství a ulice
- později do zadních částí domů ukládání zemřelí v natažené poloze na zádech, milodary – KPI, také hroty šípů
- pes
- broušené sekerky a silicity typu Banat
- nálezy **keramiky časně fáze Starčevo** (6100 BC! - dům č. 54)

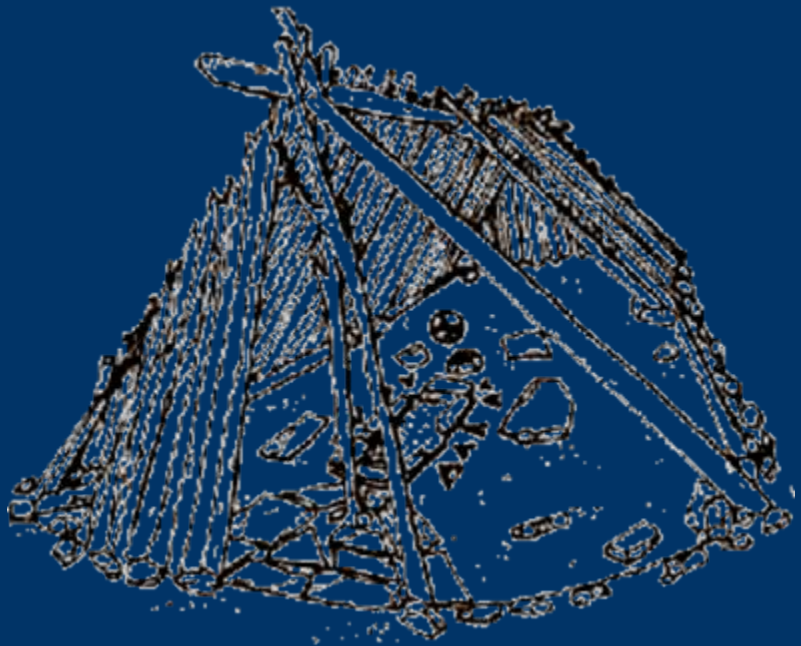
Lepenski Vir

Lepenski Vir

Výzkum Dragoslav Srejović

Lepenski Vir

Lepenski Vir

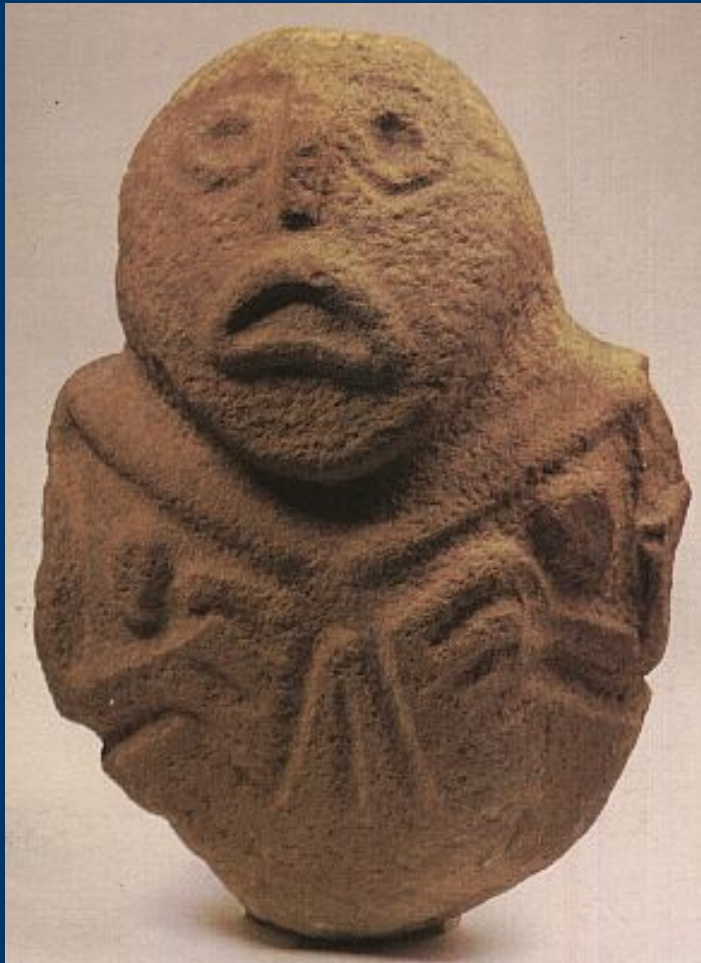
Lepenski Vir

- nálezy zvláštních pískovcových skulptur – ve tvaru rybích hlav, zvláštních postav s rybím obličejem – mají barvu od bílé přes nažloutlou po červenou, červená barva je způsobena ohněm, objevuje se také červené barvivo

Lepenski Vir

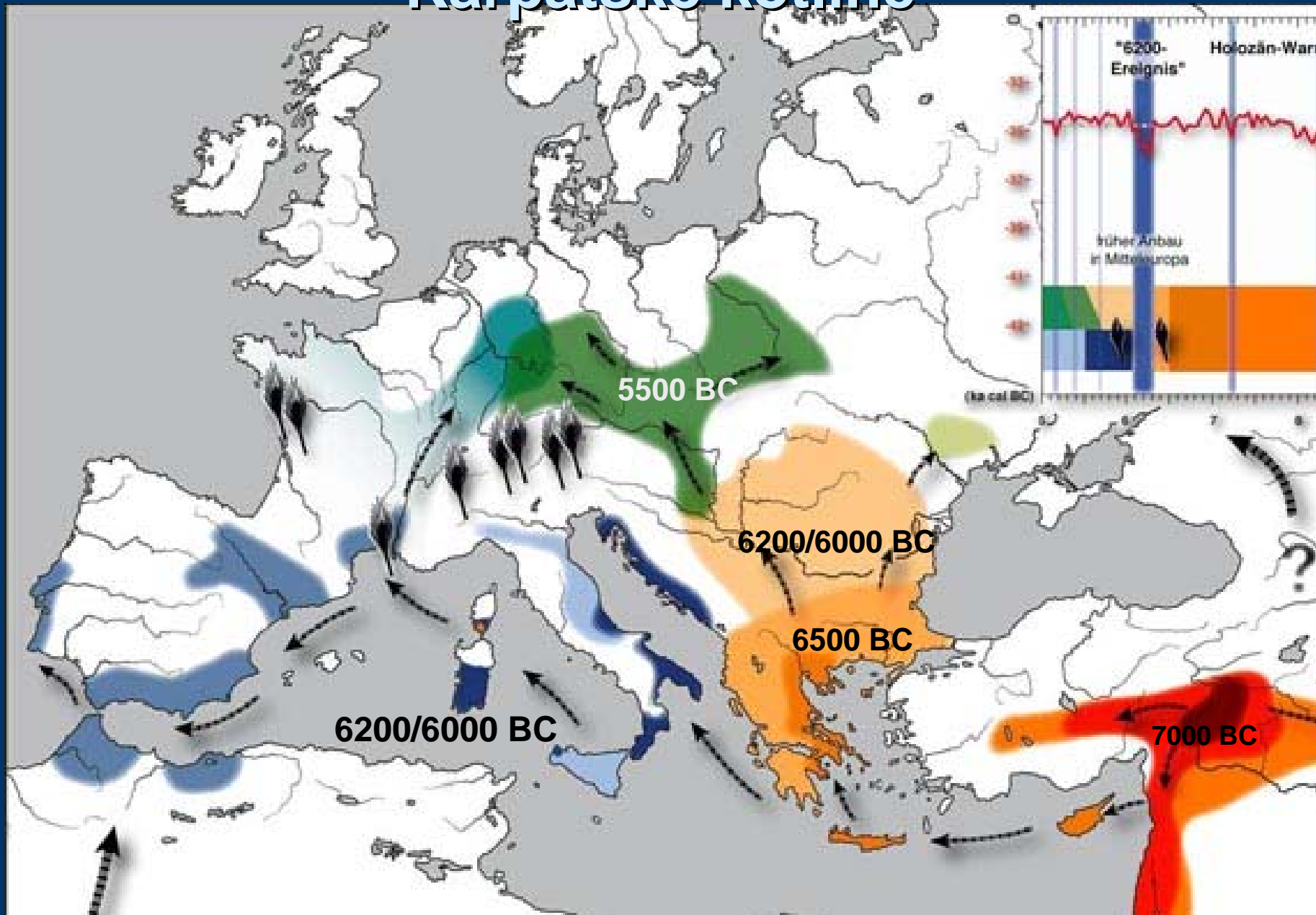
střední neolit – **Lepenski Vir III** (5900-5500 cal. BC)

- sídliště aspoň z části dále využívané (k pohřbívání, také pece a jámy)
- poprvé domestikovaná zvířata (koza/ovce, skot a prase)
- kultivované plodiny

- hroby natažené na zádech, taky pohřby skrčenců, někdy bez hlav (nejsou lokální)

- jámy a kupolovité hliněné pece
- keramika – střední fáze kultury Starčevo
- silicit typu Banat , broušené sekerky, spondylus

Časný neolit na severním Balkáně a v Karpatské kotlině

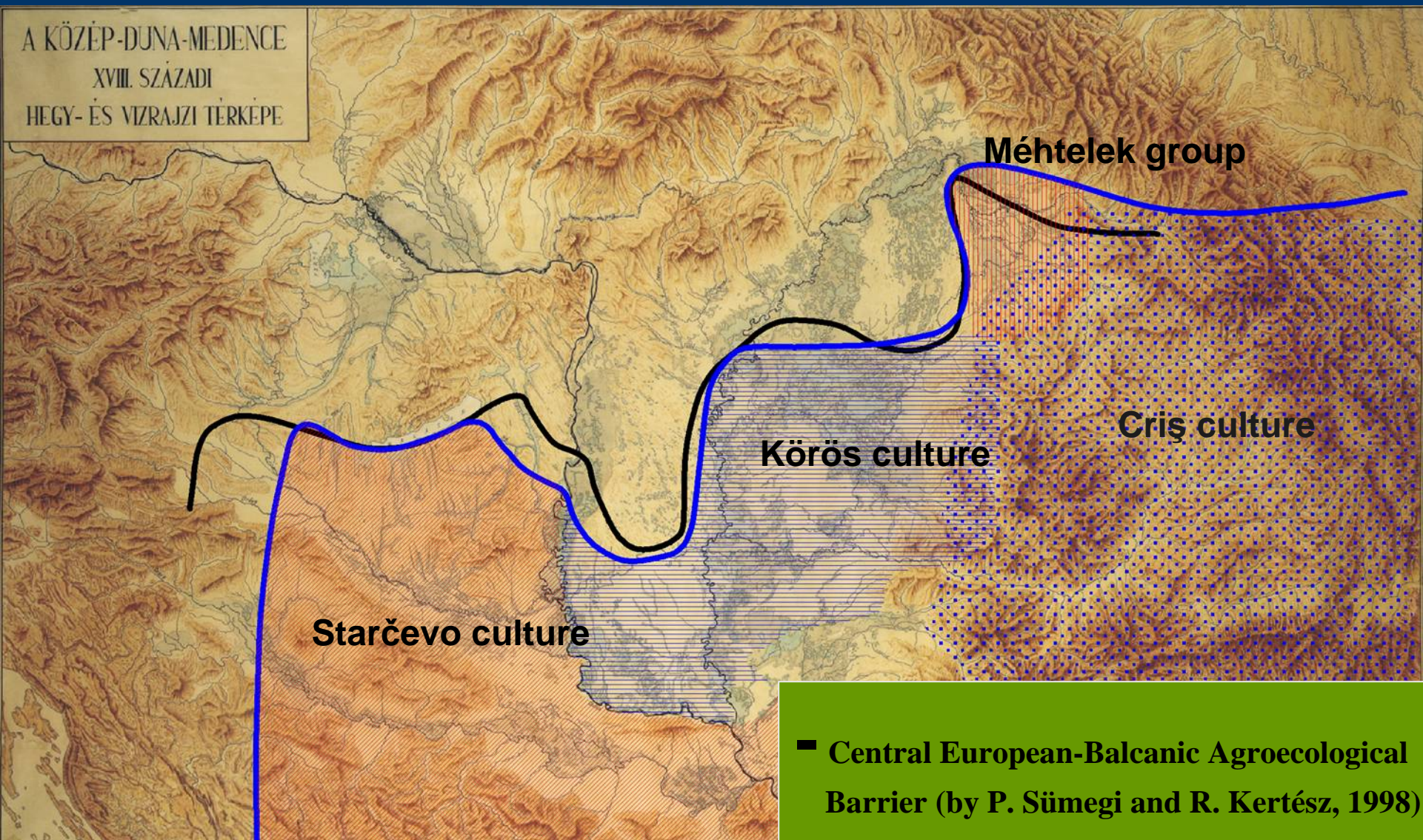

Časný neolit

Komplex Starčevo-Körös-Çris

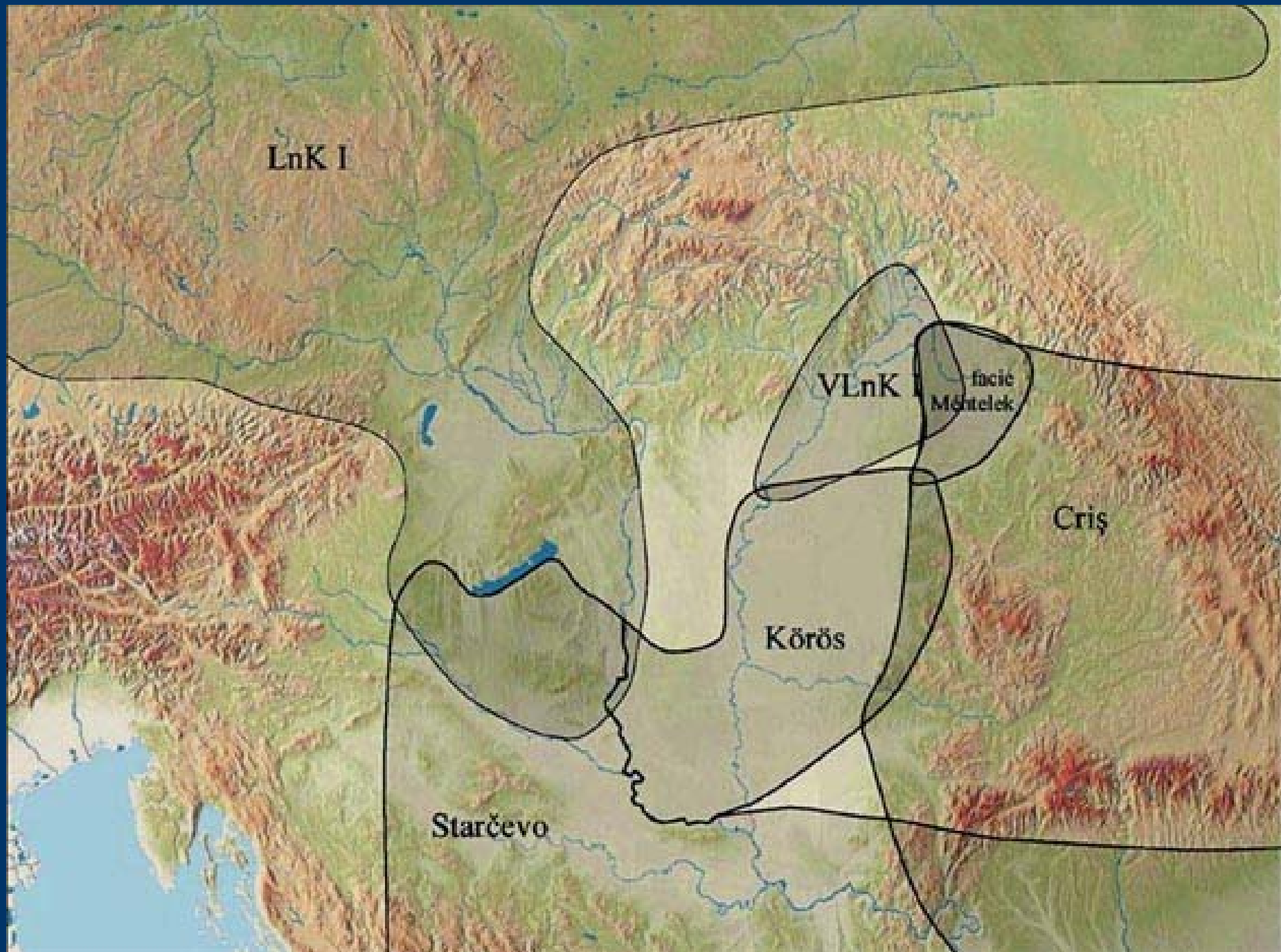
- - součást časně neolitických balkánských kultur
- Rozšíření: severní Balkán a Karpatská kotlina - SV býv. Jugoslávie, J Maďarska, Rumunsko
- Ekologická bariéra na severu – kryje se se severní hranicí komplexu Starčevo-Körös-Çris

Časný neolit Karpatské kotliny

■ Central European-Balcanic Agroecological Barrier (by P. Sümeği and R. Kertész, 1998)

■ Northern border of the Körös-Starčevo-Méhtelek-Criș cultures

Komplex Starčevo-Körös-Çris

*LES PEUPLES
STARCEVIENS :*

Komplex Starčevo-Körös-Çris

Kultura Starčevo

- Hospodářství: chov skotu

Kultura Körös-Çris

- Sídliště: podél řek
- Hospodářství: chov ovcí a koz, rybolov, lov vodních ptáků

Kultura Starčevo

6200/6100 – 5600 BC

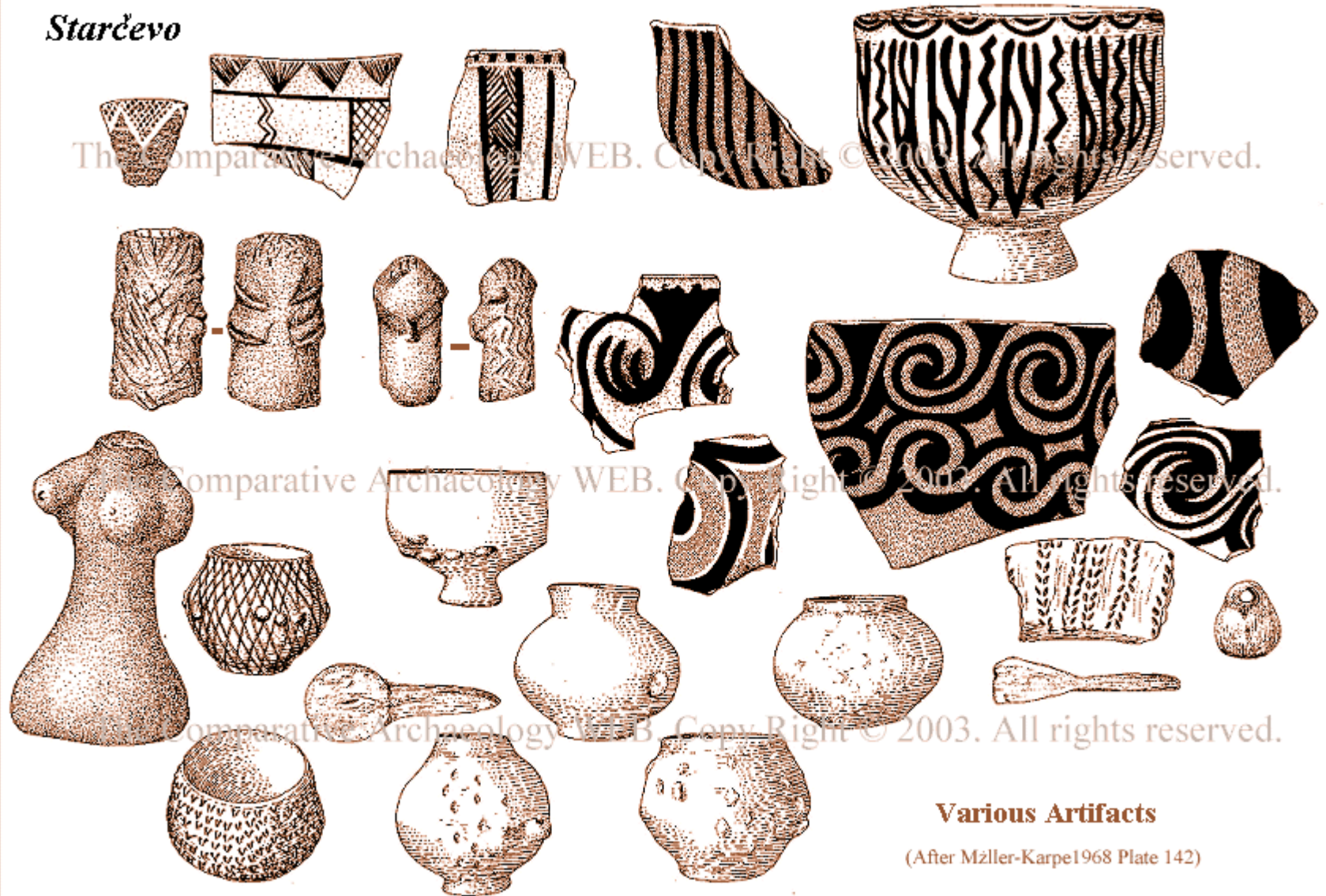
- - hlavní vliv na vznik LnK a kultury Vinča
-
- Rozšíření: jižní Transdanubie, na severu v pozdní fázi až k Balatonu, Chorvatsko, Slovinsko, Srbsko
-
- Nejdůležitější lokality: epon. lok. Starčevo – blízko Bělehradu, Obre, Divostin, Anza, Lepenski Vir, Vučedol, Gellénháza-Városrét
-
- Sídliště: dále od řeky, často v mírně zvlněné krajině
- Architektura: jen málo informací, stavby kúlové konstrukce
- Pohřební ritus: kostrový, ojedinělé hroby ve skrčené poloze na sídlištích

Kultura Starčevo

- Keramika: zdobena otisky nehtů a prstů, nádoby se zakulaceným dnem, polokulovité mísy, také nádoby s plochým odděleným dnem
- Proto-Starčevo
 - 1. nejstarší fáze – monochromní
 - 2. bílá malba na červeném podkladě (někdy i tmavá malba)
- klasická Starčevo
 - 3. tmavá malba na světlém povrchu
- hliněné figurky žen a zvířat

Starčevo

Starčevo

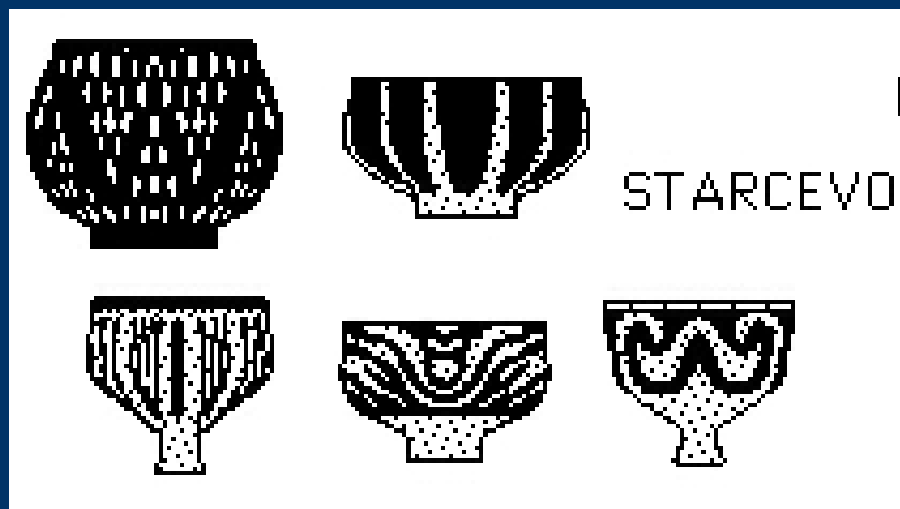
Various Artifacts

(After Mzller-Karpe1968 Plate 142)

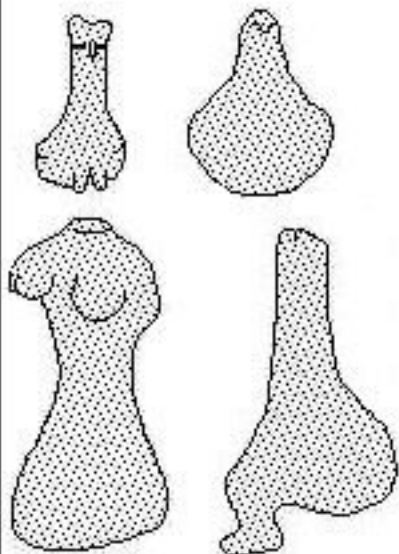
Kultura Starčevo

- Hospodářství: převažuje chov skotu, rybolov, lov
- ŠI: radiolarit typu Szentgál, medový puntíkový silicit (Banat flint), velké dlouhé čepele, v pozdní fázi drobné čepele a trapézy
- také karpatský obsidián

Kultura Starčevo

DÉESSES DE STARCEVO

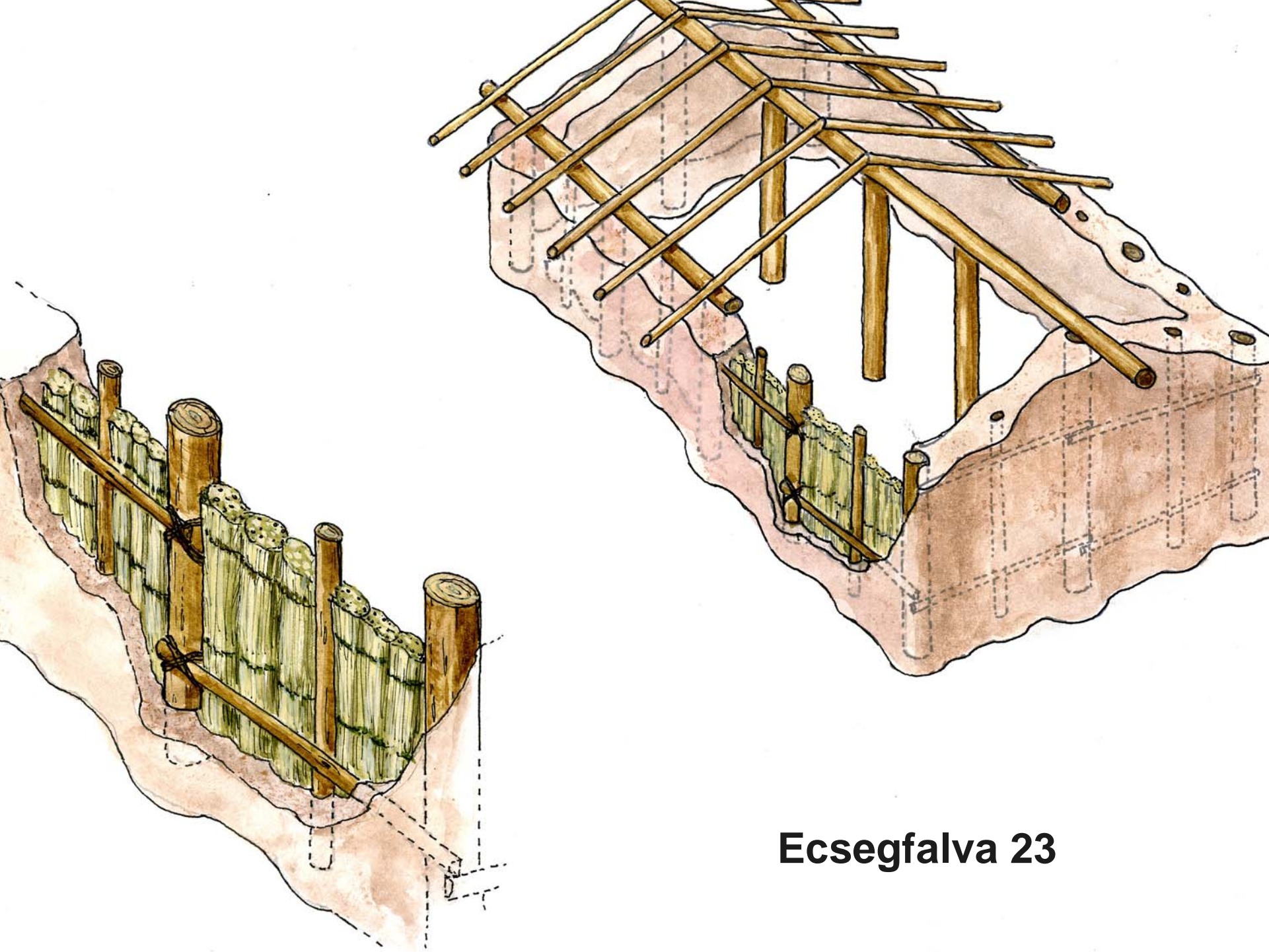
Zadubravlje-Dužine (Chorvatsko)

- u řeky Sávy
- nález studny (6320 – 6250 cal BC)

Kultura Körös-Çris

(5900 – 5400 BC)

- **Rozšíření:** vých. část Maďarska, hlavně řeka Körös, Rumunsko - Sedmihradsko
-
- **Nejdůležitější lokality:** Valea Lupului, Ciurlesti, Endröd, Szarvas, Ecsegfalva
-
- **Sídliště:** drobná sídliště podél řek, v záplavových oblastech
- **Architektura:** domy obdélníkovitého půdorysu z dřevěných tyček, stěny vypleteny proutím nebo z rákosu, omazány mazanicí, lomená střecha – zřejmě z rákosu
-

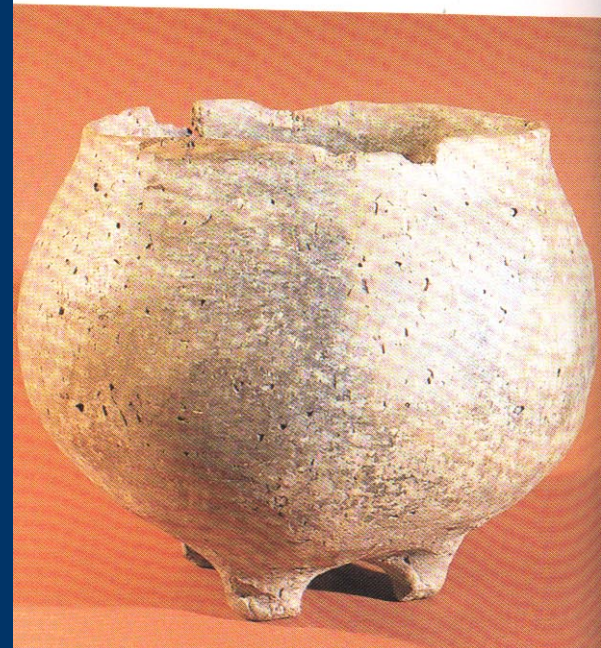
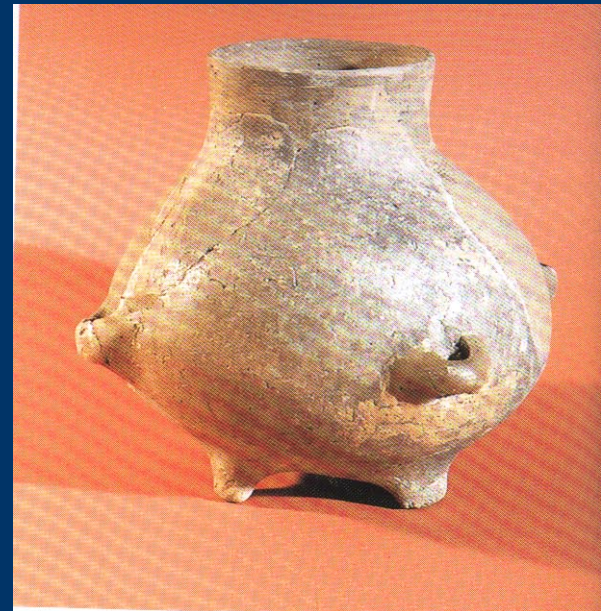

Ecsegfalva 23

Kultura Körös-Çris

- **Keramika:** zdobena otisky nehtů a prstů, barbotino, nádoby se zakulaceným dnem, polokulovité mísy

Kultura Çris

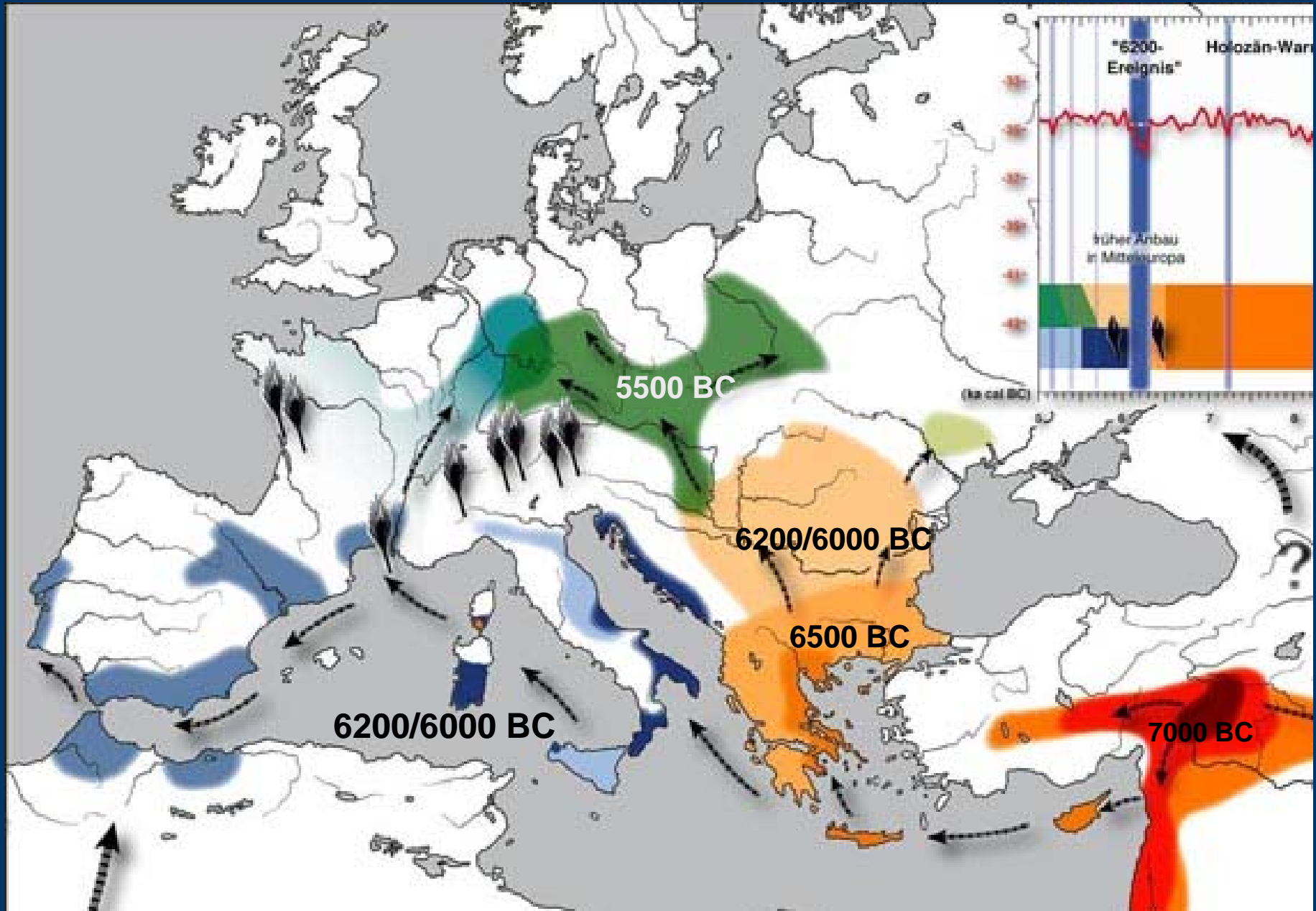
Kultura Körös-Çris

- Hospodářství: převažuje chov ovcí a koz, rybolov (závaží) - štika, lov vodních ptáků
- ŠI: využití obsidiánu z V. Slovenska, limnosilicit ze S a SV Maďarska, medový puntíkový pazourek (Banát flint), velké dlouhé čepele + drobné čepele a trapézy
- KI: kostěné lžíce, šídla
- Pohřební rítus: kostrový, ojedinělé hroby ve skrčené poloze na sídlištích

Střední neolit

- Kultura s LnK, Želiezovská skupina
- Alföldská LnK, Bukovohorská kultura
- Vinča A (Vinča – Tördös)

Časný neolit západního Středomoří

Časný neolit západního Středomoří

Časný neolit západního Středomoří

od 6200 BC - keramika zdobená rytím a vytlačováním

6200/6000 - 5000 BC

kultura Impresso

- Rozšíření: V pobřeží Jaderského moře, jižní Itálie a východní polovina střední Itálie

5800 – 5200 BC

kultura s kardiálovou keramikou

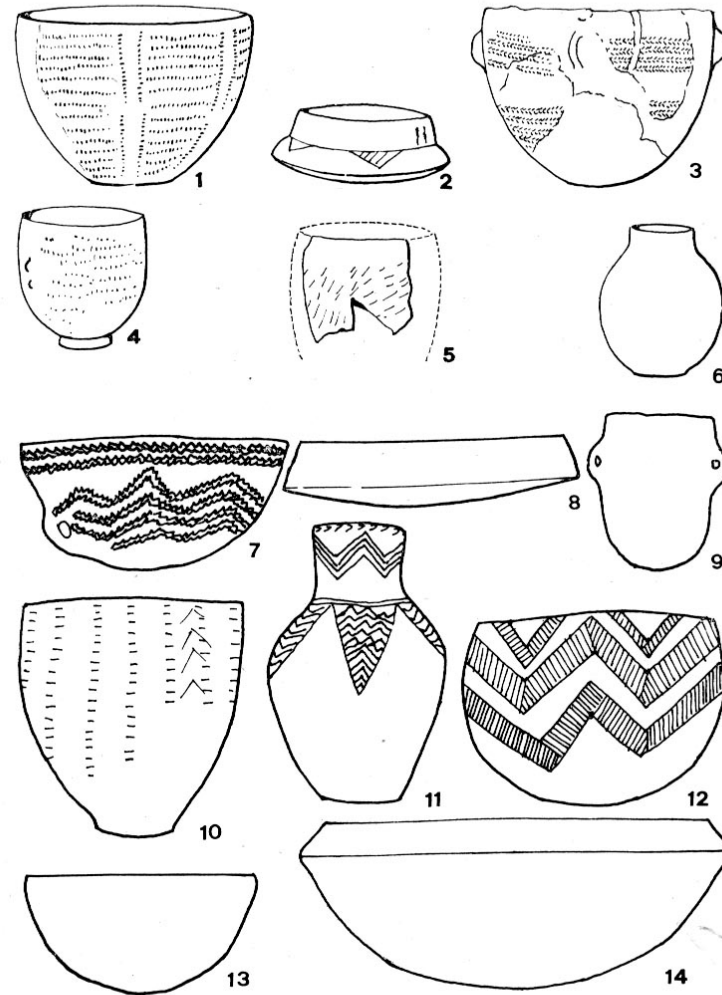
- Rozšíření: SZ Itálie (Ligurie), jižní a JV Francie, Pyrenejský poloostrov - V a J Španělsko

Kultura Impresso

(6200/6000 - 5000 BC)

- Rozšíření: V pobřeží Jaderského moře: Chorvatsko, Slovinsko, Dalmácie, Albánie
- jižní Itálie a východní polovina střední Itálie
- Lokality: Albánie - jesk. Konispol, Dalmácie - jesk. Vela Spilja, Gundja
- Itálie – Matera, Molfetta, Serra d`Alto, Leopardi, jesk. Arene Candide (spíše ke kardiálové kultuře)
- Keramika: nezdobená a zdobená s leštěným povrchem, zaoblené dno, zdobena rytím a otisky hřebenovitého nástroje, někdy bíle inkrustovaná
- Pohřební ritus: kostrové hroby, ve skrčené poloze

Kultura Impresso

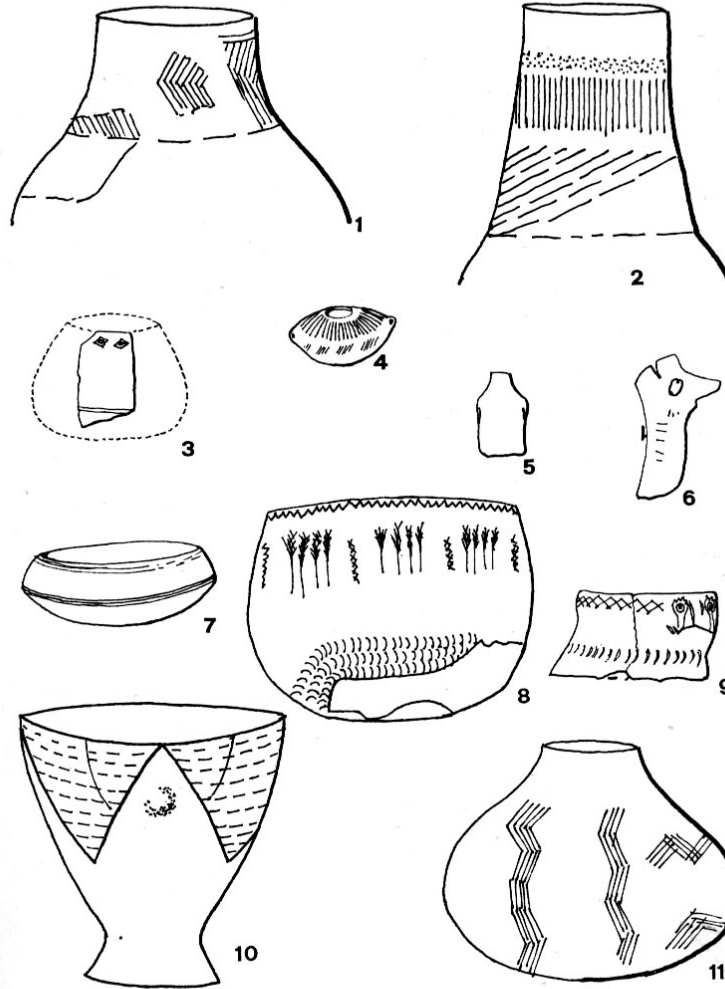
I e II aspetto della ceramica impresso: 1, 9 Arene Candide; 2 graffita da Matera; 3 Arma dell'Aquila; 4, 5, 6 Molfetta; 7 Serra d'Alto; 8, 11 Murgia Timone; 10, 12 Tirlecchia; 13, 14 Villaggio Leopardi a Penne.

kultura Stentinello

5400 – 4400 BC

- vývoj pokračuje do středního neolitu
- Rozšíření: Sicílie, Liparské ostrovy, Malta
- Lokality: Stentinello, jeskyně Corruggi, Matrensa, Trefontane
- Keramika: podobná kultuře impresso
- Sídliště: na mírných ostrožnách, doloženo také opevnění: kamenné valy
- Architektura: stavby oválného půdorysu

Kultura Stentinello

3 stilizzazione occhi umani; 5 scheletro; 6 testa di cane; stilizzazione volto umano; 1, 2, 4, 5, 6, 7, 11 da Stentinello; 3, 10 Matrensa; 8 Naxos; 9 Trefontane.

Kultura s kardiálovou keramikou

5800 – 5200 BC

- Nejdůležitější lokality: Arene Candide (Ligurie), Abri Jean-Cross, Grotte de Gazel, Grotte des Fées (Leucate), jeskyně Montserrat u Barcelony
- Sídliště: v jeskyních a pod skalními převisy
- Keramika: nádoby se zakulaceným dnem, vakovité tvary, mísy, otisky mušlí Cardium
- ozdoby ze zvířecích provrtaných zubů, ozdoby z mušlí a kostí, náramky z mušlí a z mramoru

Roucardien (= kultura kardiálová)

- zvláštní odnož kardiálové keramiky, na jejím vzniku se podílelo lokální mezolitické obyvatelstvo
- Rozšíření: Bretaň, Normandie
- Nejdůležitější lokality: jeskyně Roucardour

